

5.8.2021

EOAK/3651/2020

**Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen**

**Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen**

## **TARKASTUS: SATAKUNNAN SAIRAANHOITOPUIRIN KUNTAYHTYMÄN SOSIAALIPALVELUJEN TOIMIALUE (SATAKUNNAN ERITYISHUOLTOPIIRI)**

Asiakirjatarkastus

### **Tarkastusajankohta**

Tarkastus on toimitettu aikavälillä 1.6.2020 – 11.6.2021.

Tarkastus on kohdistunut erityishuoltopiirin toimintaan ja olosuhteisiin poikkeusolojen aikana keväällä/kesällä 2020.

Tarkastuksen johdosta Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelut on antanut 30.6.2020 päivätyn selvityksen.

Asiakkaiden ja omaisten kuulemistilaisuudet on järjestetty 30.9.2020 ja 2.10.2020.

Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelut on antanut 2.7.2021 päivätyn kommentin pöytäkirjaluonnoksesta.

### **Osallistajat EOAK:sta**

Esittelijäneuvos Minna Verronen

Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen

Notaari Sanna-Kaisa Frantti

### **Osallistajat tarkastuskohteesta**

Sosiaalipalvelujen johtajan sijainen A

### **Tarkastuksen tyyppi**

OPCAT / CRPD

## **1 YLEISTÄ TARKASTUKSESTA**

### **1.1 Tarkastuksen kohde**

Tarkastuksen kohteena on Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimialue (vammaisten henkilöiden laitos- ja asumispalvelut sekä Antinkartanon kuntoutuskeskus). Sosiaalipalvelujen toimialue muodostaa Satakunnan erityishuoltopiirin. Toimialue tarjoaa hoitoa ja kuntoutusta kehitysvammaisille ihmisille sekä muille, jotka tarvitsevat tukea

oppimisessa, ymmärtämisessä, oman toiminnan ohjauksessa ja kommunikoinnissa.

Kehitysvammaisten erityishuoltoa tarjoavat Antinkartanon kuntoutuskeskus Ulvilassa ja toimipisteet useilla eri paikkakunnilla. Antinkartanon kuntoutuskeskuksen kaikki yksiköt ovat erikoistuneet kehitysvammaisuuden eri osa-alueille. Kuntoutuskeskuksessa on kehitetty autismituntoutusta vuosikymmenien ajan.

Erityisesti asiakirjatarkastuksen kohteena oleva kuntoutus- ja tutkimusyksikkö Kataja on Antinkartanossa sijaitseva 10-paikkainen yksikkö, joka tarjoaa lyhytaikaista ja pitkäaikaista tutkimusta, kuntoutusta ja hoitoa kehitysvammaisille ja erityistä tukea tarvitseville vammaisille henkilöille. Kuntoutusyksikkö Katajan toimintaa on kuvattu tarkastuspöytäkirjan liitteessä 5.

## 1.2 Tarkastuksen toimittamisesta

Oikeusasiamiehen määräämä tarkastus tehtiin asiakirjatarkastuksena koronaviruspandemian (Covid-19) vuoksi. Tarkastuksen yhteydessä järjestettiin puhelimitse kuulemistilaisuus Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen laitos- ja asumispalveluyksiköiden asiakkaille ja heidän laillisille edustajilleen sekä omaisilleen. Oikeusasiamiehen tehtävistä sekä tarkastuksen ja kuulemisen toimittamisesta on lisätietoa tarkastuspöytäkirjan liitteissä 1 ja 2.

Selvitys- ja asiakirjapyynnön johdosta Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluilta saadut asiakirjat ilmenevät tarkastuspöytäkirjan liitteestä 3

Tarkastuksella oikeusasiamies halusi erityisesti selvittää, miten koronaviruspandemia on vaikuttanut Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen (Satakunnan erityishuoltopiiri) yksiköiden toimintaan sekä asiakkaiden kohteluun ja olosuhteisiin. Oikeusasiamiehen selvityspyyntö koronaviruksen (Covid-19) vaikutuksista on tarkastuspöytäkirjan liitteessä 4.

Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimialueelle on varattu mahdollisuus kommentoida tarkastuspöytäkirjan luonnosta.

## 2 HAVAINNOT JA KANNANOTOT

### 2.1 Tarkastelun lähtökohdat

Todetaan aluksi, että oikeusasiamiehen asiakirjatarkastus ja Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimialan 30.6.2020 antama selvitys ajoittuivat koronaviruspandemian alkuaikoihin ja poikkeusoloihin (kevät ja alku kesä 2020). Tarkastusajankohdan tilanne ja koronaviruspandemian alati muuttuvat olosuhteet on pyritty ottamaan huomioon saadun asiakirja-aineiston ja muun selvityksen valossa tehdyssä arvioinnissa.

Seuraavassa on esitetty keskeisimmät tarkastushavainnot ja niihin perustuvat oikeusasiamiehen kannanotot.

## 2.2 Asiakkaiden itsemääräämisoikeus ja perusoikeuksien rajoitukset

### 2.2.1 Yleistä

Saadun selvityksen mukaan Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluiden yksiköissä ei ole tehty kehitysvammalain mukaisia rajoitustoimenpidepäätöksiä tai -ratkaisuja koronaviruksen vuoksi.

Seuraavassa tarkastellaan saatujen asiakirjojen valossa ensin kehitysvammalain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käyttöä. Jäljempänä arvioidaan koronaviruspandemiasta johtuvia rajoituksia (esim. vierailukiellot ja yhteydenpidon rajoitukset).

### 2.2.2 Tahdosta riippumaton erityishuolto

Selvityksen mukaan Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluiden yksiköissä on ollut tahdosta riippumattomassa erityishuollossa kolme asiakasta vuosien 2019 - 2020 aikana (30.6.2020 asti).

Asiakas 1: 13.2.2019 – voimassa (päätösten lukumäärä 3 kpl)

Asiakas 2: 24.4.2019 – voimassa (päätösten lukumäärä 4 kpl)

Asiakas 3: 26.8.2019 – 14.2.2020 (päätösten lukumäärä: 3 kpl)

### 2.2.3 Turvahuoneen käyttö

Kuntoutusyksikkö Katajan turvahuonetta ovat 1.3.2020 - 31.5.2020 aikana käyttäneet Antinkartanon alueen yksiköistä kuntoutusyksikkö Kataja ja lastenyksikkö Kielo. Muut yksiköt eivät ole turvahuonetta käyttäneet.

Kuntoutusyksikkö Kataja on käyttänyt turvahuonetta tarkastelujakson aikana yhden kerran.

Selvityksen mukaan lastenyksikkö Kielon asiakas oli Katajan turvahuoneessa 13.4. - 14.4.2020 syötyään CD-levyn palasia ja irrotettuaan pistorasian muovisuojan. Asiakkaan oma huone oli järjestetty turvallisiksi, jonka ajan asiakas on viettänyt turvahuoneessa. Ovi on ollut auki, eikä asiakasta ole eristetty. Asiakkaalla on ollut henkilökohtainen hoitaja Katajassa mukana. Selvityksen mukaan kyseessä ei ollut rajoitustoimenpide.

Asiakirjoista ilmenee myös, että asiakkaiden omissa huoneissa on toteutettu kehitysvammalain 42 i §:n mukaista lyhytaikaista erillään pitämistä.

### 2.2.4 Rajoitustoimenpiteet kuntoutusyksikkö Katajassa

Erityisesti asiakirjatarkastuksen kohteena olevassa Kataja-yksikössä on saadun tilastoraportin mukaan tehty tarkastelujakson aikana (tammi-toukokuu 2020) seuraavasti rajoitustoimenpiteitä:

- Kehitysvammalain 42 f §:n mukainen kiinnipitäminen yhteensä 27 ratkaisua.
- Kehitysvammalain 42 h §:n mukainen henkilöntarkastus 1 ratkaisu.
- Kehitysvammalain 42 i §:n mukainen lyhytaikainen erillään pitäminen yhteensä 52 ratkaisua.
- Kehitysvammalain 42 j §:n mukainen välttämättömän terveydenhuollon antaminen vastustuksesta riippumatta 4 ratkaisua.
- Kehitysvammalain 42 m §:n mukainen valvottu liikkuminen yhteensä 8 päätöstä ja 637 kpl toteutunutta rajoitusta.

Saatujen asiakirjojen ja rajoitustoimenpidekirjausten valossa asiassa ei ilmennyt sellaista, joka antaisi yleisellä tasolla aihetta enempiin toimenpiteisiin oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa.

Oikeusasiamiehen kanslian virkamiehet antoivat omaisten kuulemisten yhteydessä menettelytapaneuvoja, miten yksittäisen asiakkaan tilanteessa voidaan menetellä, jos rajoitustoimenpiteiden käytössä tai itsemääräämisoikeuskysymyksissä on omaisten mielestä epäselvyyksiä tai virheitä. Tähän liittyen omaisille kerrottiin oikeusasiamiehen tehtävistä ja toimivallasta sekä asiakkaiden oikeusturvakeinoista: valitukset, kantelut, muistutukset tms.

## 2.3 Koronatiedotus

### 2.3.1 Saatu selvitys

Selvityksen mukaan Satakunnan sairaanhoitopiirin infektioyksikön antamat koronaohjeet ovat olleet merkittävässä roolissa. Yleiset ohjeet eivät kaikilta osin soveltuneet sosiaalihuollon ohjeiksi. Ohjeet tulivat useasta lähteestä ja useaan toiminta-alueeseen liittyen, lähinnä terveydenhuollon ympäristöön, jolloin soveltaminen sosiaalihuollon / kehitysvammahuollon toiminta-alueeseen tuotti ajoittain haastetta. Suurin osa sosiaalihuollon ohjeistakin koski vanhustenhuoltoa.

Sosiaalipalvelujen toimialueen asiakkaista osa kuuluu riskiryhmään, mutta eivät kaikki. Tämä aiheutti myös omat haasteensa. Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelut on noudattanut STM:n ja THL:n sekä valtioneuvoston ohjeita. Vierailukieltojen suhteen konsultoitiiin myös STM:n lakimiestä.

Henkilöstöä on ohjeistettu toimimaan ja varautumaan käyttäen yhteiseltä verkkoalustalta löytyviä päivittyviä ohjeita, jotka on koottu koronakansioon. Lisäksi päivitettyt ohjeistukset on lähetetty jokaisen työntekijän sähköpostiin. Koronatilanteesta ja varautumissuunnitelmista on pidetty tiedotustilaisuuksia verkon kautta. Kaikki ajankohtainen tieto on koottu yhteen paikkaan

verkossa, jonka ajantasaisuudesta vastaa varautumisen kokonaisjohtajana toimiva palvelupäällikkö. Lisäksi koko sairaanhoitopiirin yhteinen sisäinen henkilöstöinfo verkossa (Henkka) toimii tiedotuskanavana.

Kamu-Tuvan ja tilapäisten asiakkaiden huoltajille jaettiin kirjallinen tiedote ja lisäksi omaisia ja asiakkaita ohjeistettiin henkilökohtaisesti. Yksiköiden esimiehiä veloitettiin ohjeistuksen muuttuessa olemaan yhteydessä sähköpostitse ja/tai puhelimitse omaisiin. Tämä tehtiin useaan kertaan. Omaisia kehoitettiin olemaan rohkeasti, ilman kynnystä, yhteydessä oman yksikön esimieheen. Satasairaalan verkkosivuilla tiedotettiin koronatilanteesta ja kehitysvammapalvelujen omalle verkkosivulle perustettiin alisivu ”koronavirus (Covid-19)”, johon tallennettiin selkosuomeksi kirjoitettuja tiedotteita. Tiedottamisessa hyödynnettiin myös Facebookia, jossa julkaistiin tiedotteiden lisäksi päivityksiä asiakkaiden arjesta. Kuntien perusturvajohtajille ja kehitysvammahuollosta vastaaville viranhaltijoille jaettiin kuntatiedotteet. Koronatilannetta käsiteltiin myös erityishuoltoneuvoston kokouksessa. Erityishuoltoneuvosto on sosiaalipalvelujen ja kehitysvammaisten omaisten edustajien muodostama yhteinen neuvosto.

Selvityksen mukaan asiakkaita kuultiin yksilökohtaisesti ja käytiin puhelinkeskusteluja omaisten kanssa. Vain muutama asukas ja/tai omainen on kieltäytynyt ohjeiden noudattamisesta. Poikkeusolojen aikana kaksi asiakasta on ollut saattohoidossa, heidän luokseen vierailut on järjestetty ohjeistaen omaisia. Toisen asiakkaan omainen kieltäytyi tapaamisista vedoten riskiryhmään kuulumisella. Toisen asiakkaan omaiset tapasivat asiakasta asumisyksikössä, jossa on suunnitellusti kulkureitti yksikköön solun takaovesta, josta puolestaan on lyhyt matka asiakkaan asuntoon. Lisäksi omaisille on annettu ohjeistus suojautumisesta sekä tarvittavat varusteet.

Omaisten yhteydenotot liittyen kotilomiin on keskitetty sovitusti palvelupäällikölle. Usean omaisen kanssa on keskusteltu kaikkia kansalaisia koskevista ohjeistuksista poikkeusoloista ja sen vaikutuksista myös sosiaalipalvelujen toimintaan koskien suojautumista virukselta ja ennakkotoimilta. Yksiköiden esimiehet ja henkilöstö ovat tarvittaessa olleet yhteydessä omaisiin ja läheisiin. Omaisyhteistyön näkökulmasta eniten omaisia ja asiakkaita on mietityttänyt vierailut ja kotilomat. Henkilökunnan käytössä on ollut ajantasaista tietoa ohjeistuksista ja selkokieleistä materiaalia (sosiaalisia tarinoita, kuvallista tukea, selkokieleistä tekstiä), joilla he ovat käsitelleet asiaa asiakkaiden kanssa. Monen asiakkaan kanssa asiaa on ollut tarve käydä läpi useaan kertaan käyttäen apuna selkomateriaalia ja ohjauksellisia ja keskustelun keinoja.

Selvityksen mukaan asiakkaille on annettu tietoa koronaviruksesta ja sen vaatimista suojatoimenpiteistä ja rajoittamisesta erilaisia kommunikointimenetelmiä käyttäen ja yksittäin asiakkaan kanssa keskustelemalla huomioiden asiakkaan yksilöllinen kyky vastaanottaa ja ymmärtää koronatilannetta. Apuna on käytetty erilaisia kommunikointimenetelmiä kuten kuvia, kuvatarinoita ja selkokielellä keskustelua. Yksiköihin on laadittu kuvallisia ohjeistuksia käsien

pesusta ja miten yskit turvallisesti levittämättä viruksia. Koronaan liittyvistä rajoitteista ja suojatoimenpiteistä on puhuttu ja asian tärkeyttä on korostettu päivittäin arkisissa tilanteissa asiakkaan kanssa toimiessa.

Uusien ja yksiköstä toiseen siirtyvien asiakkaiden ja heidän läheistensä kanssa on keskusteltu poikkeusolojen vaatimista järjestelyistä ennen asiakkaan tulemista / siirtymistä palveluihin kuten kahden viikon karanteeninomaisista olosuhteista. Yksikköön tulevat uudet asiakkaat asetetaan karanteeninomaisiin olosuhteisiin 14 vuorokauden ajaksi saapumispäivästä lukien (STM:n ohjeistus 13.5.2020 valmiuslakiin perustuvan määräyksen sekä sosiaali- ja terveysministeriön ohje kunnille ja palveluntuottajille koronavirustartuntojen ehkäisystä ympärivuorokautisen hoidon ja huolenpidon toimintayksiköissä 15.5.2020 (päivitetty 15.5.2020 ja korvaa aiemman 9.4.2020 annetun ohjeen).

Poikkeusolojen aikana asiakkaiden ja omaisten välistä yhteydenpitoa etäyhteyksin on kannustettu ja opastettu. Käytössä on erilaisia välineitä yhteydenpitoon. Sosiaalipalvelujen yksiköissä on pääsääntöisesti käytössä matkapuhelimia (älypuhelimia), tabletteja sekä kannettavia tietokoneita, joiden avulla yhteydenpito on mahdollistettu. Omaiset ovat myös voineet vieraila ulkotiloissa tavaten näin läheisiään. Omaisia on ohjeistettu tapaamistilanteissa noudattamaan hyvää hygieniaa ja turvavälejä. Tapaamisiin liittyen ohjeistettiin, että omaisten tulee olla oireettomia. Omaisia ohjeistettiin myös tilanteesta, jossa asiakas tai omainen sairastuu kotilomalla.

### 2.3.2 Havainnot ja arviointi

Saadun asiakirja-aineiston ja selvityksen valossa Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen korona-ajan tiedotusmenettelyssä ei voitu havaita sellaisia puutteita, jotka antaisivat tässä yhteydessä aihetta toimenpiteisiin oikeusasiamiehen laillisuusvalvonnassa.

Asiakkaiden ja omaisten kuulemisen yhteydessä kuitenkin ilmeni, että koronapandemian alkuvaiheissa keväällä 2020 omaiset olisivat toivoneet täsmällisempää ja oikea-aikaisempaa tietoa. Tarkastuksen yhteydessä kuultujen omaisten mukaan koronavirusta koskeva tieto tuli aina myöhässä – esimerkiksi epäselvyyttä oli siitä, miten koronavirus vaikuttaa yksikköjen ja palvelujen toimintaan.

Yleisesti voidaan todeta, että etenkin koronapandemian ja poikkeusolojen alkuvaiheessa kevätkesällä 2020 oli havaittavissa, että asumisyksikköjen tiedotus tuli usein hieman viiveellä, koska eri viranomaiset ja muut tahot antoivat – osin ristiriitaisiakin – ohjeita ja suosituksiaan, joiden pohjalta asumisyksikköjen piti reagoida alati muuttuvaan tilanteeseen.

Jälkikäteen laillisuusvalvonnan näkökulmasta arvioiden, voidaan yleisesti korostaa lainmukaisen, oikea-aikaisen ja selkeän tiedotuksen tärkeää merkitystä poikkeuksellisissa olosuhteissa. Kriisiaikana täsmällisellä tiedolla ja tiedotuksen onnistumisella on korostunut merkitys ja sillä on yhteys esimerkiksi sosiaalihuollon asiakkaan

perusoikeuksien toteutumisen turvaamiseen. Tämä ilmeni keväällä 2020 muun muassa sosiaalihuollon yksiköiden vierailukieltoja koskevien epäselvyyksien ja erilaisten käytäntöjen yhteydessä.

## 2.4 Yhteydenpitoa ja vierailuja koskevat rajoitukset

### 2.4.1 Kannanotto

**Oikeusasiamies kiinnittää Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen huomiota siihen, että vammaisten laitos- ja asumisyksiköissä tulee koronapandemian aikana muuttuvissa olosuhteissa yksilöllisesti ja jatkuvasti arvioida, miten ja missä laajuudessa esimerkiksi vierailut ja asukkaan oikeus yhteydenpitoon ovat lainmukaisesti toteutettavissa.**

**Oikeusasiamies korostaa, että vammaisten ryhmäasumisessa (laitos- ja avopalvelut) tulee kaikissa olosuhteissa ensisijaisesti turvata jokaisen asukkaan terveys ja turvallisuus. Tästä huolimatta poikkeuksellisissakaan olosuhteissa (COVID-19) asukkaiden liikkumista, yhteydenpitoa ja muita perus- ja ihmisoikeuksia ei voida rajoittaa ilman laissa säädetty perustetta tai muutoin ylimitoitettusti. Lisäksi asiakkaille on myös poikkeusolojen aikana järjestettävä yksilöllisen tarpeen perusteella myönnetty palvelut ja tukitoimet.**

### 2.4.2 Saatu selvitys

Saadun selvityksen mukaan epidemian alkuvaiheessa rajoitettiin liikkuminen yksiköihin, mutta toimialueen omat fysioterapeutit ym. kuntoutusammattilaiset antoivat palvelujaan sovelletusti. Sosiaalipalveluiden sisäiset toimijat kuten fysioterapeutit kävivät asiakkaiden omissa yksiköissä. Yhteisessä fysioterapiatilassa ei ollut poikkeusolojen aikana kuntoutusta. Fysioterapeutit toteuttivat samassa yksikössä tuokioita minimoiden näin kontakteja saman päivänä aikana eri asiakkaiden parissa.

STM:n antaman ohjeen jälkeen kaikilla ulkopuolisilla terapeuteilla oli mahdollisuus vapaaseen asiointiin yksiköissä. Epidemian alkuvaiheessa monen terapeutin työnantaja kuitenkin kielsi henkilöstöään tulemasta yksiköihin. Kaikki terapeutit eivät halunneet tulla yksiköihin suojellakseen asukkaita ja/tai itseään. Suojavälineitä oli saatavilla ja niitä käytettiin.

Päivätoimintaa ja virikkeellisiä aktiviteetteja järjestettiin yksiköissä Antinkartanon toimintakeskuksen ja toiminnallisen kuntoutuksen henkilöstön jalkautuessa yksiköihin. Toimintakeskuksia koskeva rajoite purettiin 1.6.2020 ja asiakkaat pääsivät taas normaalisti päivä- ja työtoimintoihin (STM ohje). Ulkoilu on toteutettu normaalisti koko ajan ja myös henkilökohtaiset avustajat ovat käyneet ulkoiluttamassa omia asiakkaitaan.

Selvityksen mukaan suositeltiin pidättäytymistä kotilomista poikkeusolojen aikana. Muutaman autistisen lapsen kohdalla ja yhden täysi-ikäisen autistisen asiakkaan kohdalla kotilomien toteutumista jatkettiin. Tässä yhteydessä vanhempia ohjeistettiin hyvästä

hygieniasta ja kaikkia kansalaisia ohjaavasta suosituksesta välttää sosiaalisia kontakteja sekä muuta kuin välttämätöntä liikkumista ja asiointia.

Osa omaisista teki ratkaisun, että asiakas jäi kotiin. Jotkut omaiset eivät halunneet vierailia, eivätkä myöskään ottaneet asiakasta takaisin kotiin tilapäisjakson jälkeen. Selvityksen mukaan STM:n ohjeistus asian suhteen oli niukkaa, eikä se ollut ajantasaista. Selvityksen mukaan Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen oli pakko toimia suojellakseen asiakkaita ja henkilöstöä. Henkilöstön loppuminen oli uhkana muun muassa ulkomailta palaavien työntekijöiden karanteenien takia.

Sosiaalipalveluiden omista yksiköistä ja yhteistyökunnista on tullut myös positiivista viestiä poikkeusolojen vaikutuksista asiakkaiden psyykkiseen ja fyysiseen vointiin. Osa asiakkaista on ollut ahdistunut viruksen uhasta. Joidenkin asiakkaiden on ollut vaikea hyväksyä yleisiä ohjeita esimerkiksi sosiaalisten kontaktien välttämisestä. Pelikoneiden sulkeminen on auttanut peliriippuvaisia, heidän psyykkinen vointinsa on poikkeusoloissa koettu paremmaksi. Päihderiippuvaiset asiakkaat ovat myös voineet paremmin, kun kaupassakäynnit ovat vähentyneet ja anniskelupaikat ovat olleet kiinni. Nämä asiakkaat ovat esimerkiksi alkaneet osallistua yhteiseen tekemiseen yksiköissä ja olleet kuntoutustoimien saavutettavissa. Sosiaalisten kontaktien rajaaminen myös vähensi nettiostamista, jossa vaaditaan tuotteiden hakemista fyysisesti myyjältä ja näin rahankäyttö on monella asiakkaalla ollut maltillisempaa ja vaikuttanut myös positiivisesti psyykkiseen vointiin. Monet ovat myös tuoneet esille, että asiakkaat, jotka eivät ole päässeet työ- ja päivätoimintaan, ovat alkaneet ulkoilla ja käyneet lenkillä, joka näkyy fyysisen olemuksen ja kunnon paranemisena. Omaisten ja läheisten tapaamiset ulkotiloissa ovat myös lisänneet ulkona ja luonnossa liikkumista, joka on koettu mielekkäänä muutoksena. Monet asiakkaat ovat itse tunnistaneeet voineensa poikkeusolojen aikana paremmin.

Selvityksen mukaan asiakkaita kohdeltiin tasapuolisesti ottaen huomioon yksilöllisyys, esimerkiksi autistiset asiakkaat kävivät kotilomilla.

Selvityksen mukaan tartuntatautilain mukaisia päätöksiä ei ole ollut, koska ei ole todettu koronatartuntoja tai -altistuksia (30.6.2020 tilanne). Yleisiä annettuja karanteeniohjeistuksia on noudatettu karanteeninomaisissa ratkaisuissa uuden asiakkaan tullessa palveluihin.

Antinkartanon kuntoutuskeskukseen on perustettu kohorttiyksikkö koronatartunnan saaneille asiakkaille, jotta heitä ei tarvitse lähettää muualle hoidettavaksi. Kohorttiyksikköä ei ole tarvittu, mutta se on edelleen toimintavalmiudessa. Selvityksen mukaan karanteeninomaisia olosuhteita on kyetty järjestämään omassa yksikössä inhimillisesti ja ihmisarvoa kunnioittaen.



### 2.4.3 Arviointi

Omaisten kuulemisissa ilmeni, että keväällä 2020 koronapandemian alussa yksiköissä oli vierailukieltoja ja vierailut olivat mahdollisia pääsääntöisesti vain ulkona. Kuulemisissa ilmeni myös, että kesällä 2020 poikkeusolojen päätyttyä vierailurajoituksia alettiin asteittain vähentää. Omaiset toivat esille myös huolensa erilaisten päiväaikaisten toimintojen ja aktiviteettien vähentämisestä koronan aikana.

Omaisten kuulemisten jälkeen Länsiliinan asumisyksikön menettelystä ja riittävän päiväaikaisen toiminnan järjestämisestä on tehty oikeusasiamiehelle kaksi kantelua, jotka tutkitaan ja ratkaistaan tästä asiakirjatarkastuksesta erillisinä asioina.

Saadun selvityksen mukaan Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen yksiköiden vierailukäytännöt ja rajoitukset ovat perustuneet lähtökohtaisesti valtiovallan ja toimivaltaisten viranomaisten (STM ja THL) antamiin valtakunnallisiin suosituksiin ja ohjeisiin.

Apulaisoikeusasiamies on antamissaan muun muassa vanhusten oikeuksia koskevissa ratkaisuissa (18.6.2020 EOAK/3232/2020, 22.10.2020 EOAK/3739/2020, 23.10.2020 EOAK/3479/2020 ja 6.11.2020 EOAK/3847/2020) katsonut, että sosiaali- ja terveysministeriön poikkeusolojen aikana (keväällä 2020) antama ohjeistus on ollut virheellistä ja johtanut siihen, että vierailut terveyden- ja sosiaalihuollon asumisyksiköihin on kielletty tai niitä on rajoitettu lainvastaisesti. Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisut on julkaistu kokonaisuudessaan oikeusasiamiehen verkkosivuilla: [www.oikeusasiamies.fi](http://www.oikeusasiamies.fi).

Oikeusasiamies on 26.1.2021 antamassaan – verkossa julkaistussa – ratkaisussa (EOAK/5944/2020) arvioinut yhteydenpidon rajoituksia vammaisten asumisyksikössä poikkeusolojen jälkeisen ajan osalta. Poikkeusolojen päätyttyä 16.6.2020 STM:n ja THL:n ohjeita ja suosituksia on päivitetty pandemiatilannetta paremmin vastaaviksi.

Kuten edellä on todettu, asiakirjatarkastuksen yhteydessä järjestetyssä omaisten kuulemisessa ilmeni, että Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen laitos- ja asumispalveluyksiköiden vierailurajoituksia on vähennetty kesällä ja alkusyksystä 2020. Selvityksessä on kuvattu, miten asiakkaita ja omaisia on ohjeistettu ja heidän kanssaan on neuvoteltu menettelytavoista, joilla voidaan toteuttaa vierailuja yksilöllisesti ja turvallisesti aiheuttamatta tartuntavaaraa.

Oikeusasiamiehen laillisuusvalvontakäytännössä on korostettu, että vastuu yksittäistä vierailu- ja yhteydenpitotilannetta ja asukasta koskevasta arvioinnista ja ratkaisun tekemisestä on asumisyksikön johdolla tai muulla toimivaltaisella viranhaltijalla tai työntekijällä. Toiminnasta vastaavan tahon on tunnettava omaa alaansa koskeva lainsäädäntö ja noudatettava perustuslakia ja kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Toiminnasta vastuussa olevan johdon on

aina huolehdittava ja varmistuttava siitä, että henkilökunnalle annetut ohjeet ovat lainmukaisia ja että ohjeiden perusteella henkilökunta voi ja osaa toimia lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Hallinto-oikeuskäytännössä on otettu kantaa sosiaalihuollon asumisyksikköjen – viranomaisen tai yksiköiden antamiin *päätöksiin* ja *toimintaohjeisiin* perustuvien – vierailuja koskevien rajoituskäytäntöjen tutkimisedellytyksiin hallintotuomioistuimissa.

Korkein hallinto-oikeus on vuosikirjaratkaisussaan 7.1.2021 (KHO 2021:1) arvioinut valituksen tutkimisedellytyksiä asiassa, joka koski vammaispalvelujen asumisyksiköitä koskevan vierailukiellon asettamista kaupungin vammaispalvelupäällikön *päätöksellä*. KHO katsoi, että vierailukielto on tosiasiallisesti rajoittanut muutoksenhakijoiden oikeutta yksityis- ja perhe-elämään. Näin ollen kysymys oli sellaisesta muutoksenhakijoiden perustuslain 21 §:ssä tarkoitettuja oikeuksia ja velvollisuuksia koskevasta päätöksestä, jonka lainmukaisuus on tullut voida saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi ja ratkaistavaksi.

Asiaratkaisun osalta KHO totesi, että vierailukiellon antaminen merkitsi pitkälle menevää puuttumista asumisyksikön asukkaiden yksityiselämän ja perhe-elämän suojaan. Tartuntatautilain 17 §:ssä ei ollut säädetty toimivallasta ryhtyä toimenpiteisiin, joilla rajoitettiin perusoikeuksia. KHO katsoi, että vammaisten asumisyksikköä koskevaa vierailukieltoa ei ollut voitu antaa pykälässä tarkoitettuna hoitoon liittyvien infektioiden torjuntatoimenpiteenä. Näin ollen vammaispalvelupäällikön päätöksellä ei ollut voitu asettaa vierailukieltoa. Päätös oli lainvastainen.

Itä-Suomen hallinto-oikeuden 16.10.2020 antamassa ratkaisussa 20/1059/1 oli kysymys tilanteesta, jossa omaisten vierailuja oli eri tavoin rajoitettu asumispalveluita koskevalla *toimintaohjeella*. Hallinto-oikeus viittasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaan ja perustuslain 21 §:ään ja katsoi, että koska valittajalla ei ollut käytettävissään muuta tehokasta oikeussuojakeinoja eikä muuta keinoa saada oikeussuojapyyntöään tuomioistuimessa tutkittavaksi, hallinto-oikeus, joka oikeusjärjestyksen mukaan on yleensä toimivaltainen tutkimaan hallintovalituksia päätöksistä, joilla yhteydenpitoa rajoitetaan muun lainsäädännön nojalla, tutkii valittajan vaatimuksen koskien tapaamisoikeuden rajoittamista toimintaohjeella kaupungin asumispalveluyksikössä.

Asiaratkaisun osalta Itä-Suomen hallinto-oikeus katsoi, että annetut toimintaohjeet olivat sisältäneet tartuntatautilain 69 §:ssä säädettyä tapaamisoikeuden rajoittamista asiallisesti vastaavia seikkoja muun ohella siltä osin kuin toimintaohjeissa oli todettu, että vierailuista oli ilmoitettava etukäteen, vierailujen määrää ja pituutta rajoitettiin ja vierailuja valvottiin. Toimintaohjeilla oli siten tosiasiallisesti puututtu asukkaan ja hänen äitinsä yksityiselämän ja perhe-elämän suojaan. Hallinto-oikeus valituksen hyväksyen vahvisti, että kaupungin kotihoidon päälliköllä ja geriatrian asiantuntijalääkärillä ei ollut oikeutta rajoittaa asukkaan ja hänen äitinsä tapaamisia toimintaohjeessa tarkoitetuilla tavoilla.

Hallinto-oikeuskäytännön mukaan asumisyksikön vierailu- ja yhteydenpidonrajoituksia koskeva asia (päätos tai toimintaohje) on siis mahdollista saattaa valituksena hallinto-oikeuden tutkittavaksi. Näin ollen yksittäisissä tapauksissa tuomioistuin ratkaisee viime kädessä sen, onko tilanteessa rajoitettu lainvastaisesti vierailuja tai esimerkiksi asukaan yhteydenpitoa läheisiinsä.

## 2.5 Potilas- ja työturvallisuusilmoitukset (HaiPro)

### 2.5.1 Kannanotto

**Oikeusasiamies kiinnittää Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen huomiota Kataja-yksikön asukkaiden lääketurvallisuuden varmistamiseen ja siihen, että asukkaiden lääkehoitoa koskevissa toimenpiteissä on noudatettava erityistä huolellisuutta. Asiakirjojen valossa lääkepoikkeamat näyttivät johtuvan monissa tapauksissa henkilökunnan huolimattomuudesta.**

**HaiPro -työ- ja potilasturvallisuuslomakkeista ilmeni, että Kataja-yksikössä esiintyy väkivaltatilanteita, joissa asiakkaat saattavat kohdistaa väkivaltaa itseensä, toisiin asiakkaisiin tai henkilökuntaan. Oikeusasiamies pitää tärkeänä, että väkivallan uhkaa pyritään jatkuvasti vähentämään ja kaikki väkivaltatilanteet käsitellään perusteellisesti yksikön omavalvontasuunnitelmassa kuvatulla tavalla.**

### 2.5.2 Havainnot ja saatu selvitys

Oikeusasiamiehellä on ollut käytettävissään laitoskuntoutusyksikkö-Katajan HaiPro työ- ja potilas/asiakasturvallisuusilmoitukset maaliskuulta 2020 (3 kuukauden ajalta).

Kataja-yksikön asiakkaiden lääkepoikkeamiin liittyviä potilasturvallisuusilmoituksia oli tarkastelujaksolla yhteensä 12 kappaletta. Näitä olivat muun muassa lääkkeen anto- ja jakovirheet sekä tilanteet, joissa asiakas ei ollut syystä tai toisesta ottanut lääkettä.

Saadun selvityksen 2.7.2021 mukaan lääkehoitosuunnitelman mukaisesti lääkkeiden tarkistuksessa noudatetaan ns. kolmoistarkastusta ja jokaisesta vaiheesta tehdään HaiPro-potilasturvallisuusilmoitus tilanteesta oppimisen näkökulmasta. Jakovirheet on pääosin huomattu jakovaiheessa ja näin poikkeama ei ole mennyt asiakkaalle asti. Selvityksen mukaan Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluissa päivitetään parhaillaan lääkehoitosuunnitelmaa ”STM:n Turvallinen lääkehoito-opas 2021” mukaisesti.

Kataja-yksikössä väkivaltatilanteita koskevia potilasturvallisuusilmoituksia oli tarkastelujaksolla yhteensä 5 kappaletta. Näissä tilanteissa oli lähinnä kysymys asiakkaan kohdistamasta fyysisestä tai henkisestä väkivallasta toista asiakasta kohtaan.

Kataja-yksikössä henkilökunnan tekemiä työturvallisuusilmoituksia oli tarkastelujaksolla yhteensä 24 kappaletta. Näissä tapahtumissa oli pääsääntöisesti kysymys asiakkaan kohdistamasta fyysisestä väkivallasta henkilökunnan edustajaa kohtaan. Väkivaltaa esiintyi esimerkiksi potkimisena, lyömisenä, tönimisenä, raapimisena ja sylkemisenä.

Kuntoutusyksikkö Katajan omavalvontasuunnitelman mukaan yksikössä riskien arviointia tehdään päivittäin, yksikön henkilökunta viestittää yksikön esimiehelle havaitsemistaan epäkohdista, laatupoikkeamista ja riskeistä. Toiminnan poikkeamista ja läheltä piti - tilanteista työntekijä tekee ilmoituksen Haipro-järjestelmään, joka on haittatapahtumien raportointijärjestelmä. Henkilöstö tiedostaa, että kaikista tarvittavista tapahtumista tehdään Haipro-ilmoitukset.

Omavalvontasuunnitelman mukaan esimies käsittelee Haipro-ilmoitukset (sairaanhoidajan vastuulla läikehoito). Korkea riskitaso tai esimiehen toimesta käsittely siirretään organisaatiossa ylemmälle tasolle eli palvelupäällikölle. Haipro-ilmoitukset lähtevät järjestelmästä palvelupäällikölle, laatu- ja turvallisuus- ja KAS-ryhmälle (kuntoutuksen ja asumisen suunnittelu). Haipro-ilmoitukset käsitellään tarvittaessa välittömästi henkilökunnan, asiakkaan sekä tarvittaessa omaisten kanssa. Muutoin Katajan Haipro-ilmoitukset käsitellään henkilökuntapalaverissa vähintään kuukauden välein. Tarvittaessa Haipro-ilmoitukset voidaan käsitellä vielä erikseen työntekijä/esimies keskusteluissa.

Omavalvontasuunnitelman mukaan Haipro-ilmoitusten käsittelyn avulla voidaan mm. tilanteista oppia. Tämän seurauksena syntyy kehittämissuhteita sekä asiakastyön kehittämistä sekä henkilökunnan koulutustarpeiden arviointia sekä yksilöllisen asiakasohjauksen kehittämistä.

Asiakkaan ja tarvittaessa hänen läheisensä kanssa käsitellään asiakkaan kokemaa epäasiallista kohtelua, haittatapahtumaa tai vaaratilannetta tilanteen vaatimalla tavalla. Alaikäisten lasten kohdalla asia on saatettava huoltajalle viivytyksettä, mutta myös täysi-ikäisen asiakkaan läheisiin ollaan yhteydessä ja saatetaan asia tiedoksi viivytyksettä. Asiakkaaseen kohdistuva epäasiallinen käyttäytyminen tai muu epäkohta tulee kirjata aina tapahtumapäivälle asiakastietojärjestelmään.

Omavalvontasuunnitelman mukaan asiakastyytyväisyyskyselyt tehdään joka syksy. Tulokset käsitellään yksikön henkilökunnan ja asiakkaiden kesken. Asukaspalaverissa asiakkaat voivat antaa suoraa palautetta esim. palveluista ja kohtelusta. Asiakaspalautteet (käyttäjäasiakas tai läheinen) kerätään ja kirjataan Asiakaspalautelomakkeelle. Palautteet käsitellään viikoittain Katajan viikkokokouksissa.

### 3 TOIMENPITEET

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen päätti saattaa edellä kohdassa 2 esittämänsä kannanotot ja tarkastushavainnot Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimialueen tietoon ja tarvittavia toimenpiteitä varten.

Oikeusasiamies tekee harkintansa mukaan jatkotarkastuksia yksiköissä seuratakseen kannanottojen ja tarkastushavaintojen johdosta tehtyjä toimenpiteitä.

Oikeusasiamies korosti yleisesti, että vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen ja tehokas täytäntöönpano asumispalveluissa edellyttää jatkuvaa keskustelua, kehittämistyötä ja valvontaa. Oikeusasiamies edistää, suojelee ja seuraa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista toimivaltansa puitteissa. Oikeusasiamies tulee jatkossakin kiinnittämään erityistä huomiota vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseen tarkastuksilla, muussa laillisuusvalvonnassaan ja YK:n vammaissopimukseen liittyvän erityistehtävän puitteissa.

Oikeusasiamies kehottaa Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluja käsittelemään tarkastuspöytäkirjassa esitetyt havainnot ja oikeusasiamiehen kannanotot yhdessä Kataja-yksikön henkilökunnan kanssa. Tarkastuspöytäkirja tulisi asettaa myös helposti saavutettavaan paikkaan, esimerkiksi kuntoutusyksikön ilmoitustaululle henkilökunnan sekä asiakkaiden ja heidän omaistensa nähtäville.

Tarkastuspöytäkirja lähetetään edellä todetussa tarkoituksessa Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimialueelle.

Oikeusasiamies päätti lähettää tarkastuspöytäkirjassa esitetyt kannanotot ja havainnot tiedoksi myös Lounais-Suomen aluehallintovirastolle.

Liitteet:

Liite 1. Oikeusasiamiehen tehtävistä

Liite 2. Tarkastuksen toimittamisesta

Liite 3. Saadut asiakirjat

Liite 4. Selvityspyyntö koronaviruksen (COVID-19) vaikutuksista

Liite 5. Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen kuvaus tarkastetusta yksiköstä

## **Liite 1. OIKEUSASIAMIEHEN TEHTÄVISTÄ**

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä tehtävässä oikeusasiamies tekee tarkastuksia paikkoihin, joissa pidetään vapautensa menettäneitä henkilöitä, kuten esimerkiksi erilaisiin laitoksiin, hoitopaikkoihin tai asumisyksiköihin.

Tarkastuksen toimittamiseksi oikeusasiamiehellä ja hänen määräämällään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus päästä toimipaikan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti vapautensa menettäneiden henkilöiden ja toimipaikan henkilökunnan sekä muiden sellaisten henkilöiden kanssa, jotka voivat antaa tarkastuksen kannalta merkityksellisiä tietoja. Kansallisen valvontaelimen tehtäviä hoitaessaan oikeusasiamiehellä ja kanslian virkamiehellä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaisilta ja toimipaikkojen ylläpitäjiltä tehtävän hoitamiseksi tarpeelliset tiedot. Tarkastukselle kutsutulla asiantuntijalla on samat toimivaltuudet (Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 b §, 11 c § ja 11 g §).

YK:n vammaissopimuksen (CRPD) ratifioinnin myötä eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityisesti huomiota muun muassa toimitilojen esteettömyyteen sekä vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen ja osallistumisen mahdollisuuksiin.

Oikeusasiamiehen kanslian erityisenä tarkastusteemana vuosina 2020 ja 2021 on viranomaisten riittävä resursointi perusoikeuksien turvaamiseksi. Tarkastuksilla resurssikysymyksellä on laillisuusvalvonnallisia ulottuvuuksia, jos tilanne johtaa perusoikeuksien toteutumatta jäämiseen. Laillisuusvalvonta ei voi ohittaa resurssikysymystä, mikäli viranomaiselle säädettyjen lakisäätteisten velvollisuuksien hoitaminen on vaikeutunut tai käynyt jopa mahdottomaksi resurssipuutteiden (esim. henkilöstöresurssit) vuoksi.

## **Liite 2. TARKASTUKSEN TOIMITTAMISESTA**

Tarkastus tehtiin asiakirjatarkastuksena koronaviruspandemian (Covid-19) vuoksi.

Asiakirjatarkastuksen yhteydessä Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen laitos- ja asumisyksikköjen asiakkaille (asukkaille), heidän laillisille edustajilleen ja palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistuville omaisille sekä läheisille tarjottiin mahdollisuus keskustella luottamuksellisesti puhelimitse eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian edustajien kanssa. Keskustelun

tarkoituksena oli saada tietoa asiakkaiden kohtelusta, hoidosta ja olosuhteista laitos- ja asumispalveluyksiköissä, erityisesti koronapandemiasta johtuvien poikkeusolojen aikana.

Soittoajat:

- keskiviikko 30.9.2020 klo 15 – 18
- perjantai 2.10.2020 klo 10 – 13

Puheluihin vastasivat:

- vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen
- notaari Sanna-Kaisa Frantti

Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluja pyydettiin ilmoittamaan keskustelumahdollisuudesta laitos- ja asumispalveluyksiköiden ilmoitustauluilla. Erityisesti pyydettiin ilmoittamaan keskustelumahdollisuudesta Antinkartanon kuntoutuskeskuksen Kataja-yksikön asiakkaille ja heidän edustajille/omaisille/läheisille sosiaalipalvelujen toimialan viestintää apuna käyttäen.

Asiakkaille ja heidän edustajille/omaisille/läheisille toivottiin kerrotavan etukäteen eduskunnan oikeusasiamiehestä ja oikeusasiamiehen tehtävistä. Oikeusasiamiehestä saa tietoa oikeusasiamiehen verkkosivuilta: [www.oikeusasiamies.fi](http://www.oikeusasiamies.fi).

### Liite 3. SAADUT ASIAKIRJAT

Tarkastuksen toimittamista varten Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimialue toimitti eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaan seuraavat asiakirjat ja selvitykset:

- Tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon määrittämisestä koskevien päätösten lukumäärät ja kestot kuntayhtymässä 2019-2020
- Luettelot/tilastoraportit käytetyistä rajoitustoimenpiteistä vuodelta 2020 kuntayhtymässä (käytetyt rajoitukset ja määrät yksiköittäin)
- Luettelo kuntayhtymän yksiköistä, joissa on käytössä ns. turvahuone/erillinen eristystila; sekä raportit turvahuoneen käytön lukumäärästä ja eristyksen kestoista viimeisen 3 kk ajalta
- Lisäksi Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelut toimitti Antinkartanon kuntoutuskeskuksen Kataja-yksiköstä seuraavat asiakirjat:
- Yksikön asiakasluettelot, joista käyvät ilmi syntymäaika, kotikunta, tulopäivä yksikköön, diagnoosit ja äidinkieli

- Yksikön toimintaa kuvaavat perustiedot mm. kohderyhmä, jolle yksikön palvelut on suunnattu, palvelujen kuvaus ja henkilökunnan kokonaismäärä ja vahvuus eri vuorokaudenaikoina. Yksikön kuvauksessa pyydettiin huomioimaan, että kuvaus liitetään tarkastuspöytäkirjaan, joka julkaistaan oikeusasiamiehen verkkosivuilla [www.oikeusasiamies.fi](http://www.oikeusasiamies.fi)
- Yksikön henkilökuntaluettelo, josta ilmenee koulutus ja ammattinimike
- Kuusi viimeksi tehtyä kirjallista päätöstä kehitysvammalain 42 g §:n tai 42 j §:n tai 42 k §:n tai 42 l §:n tai 42 m §:n tai 42 n §:ssä säädetyistä rajoitustoimenpiteistä (ja tieto, onko kehitysvammalain mukaisia rajoitustoimenpidepäätöksiä tehty koronaviruksesta johtuvien poikkeusolojen takia?)
- Selvityksen mukaan kehitysvammalain mukaisia rajoitustoimenpidepäätöksiä ei ole tehty koronasta johtuen.
- Kolmen asiakkaan viimeisimmät palvelu- ja hoitosuunnitelmat (itsemääräämisoikeussuunnitelma tms. sekä erityishuolto-ohjelmat)
- HaiPro- tms. haittatapahtumailmoitukset tapahtumaselostuksineen kolmelta viimeiseltä kuukaudelta
- Yksikön omavalvontasuunnitelma
- Antinkartanon kuntoutuskeskuksen lääkehoitosuunnitelma

Lisäksi Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimialue toimitti koronaviruksen erityisjärjestelyihin ja tiedottamiseen liittyen seuraavat asiakirjat:

- Selvitys sosiaalipalvelujen asiantuntijapalvelujen toiminnasta korona-aikana
- Varautumissuunnitelma 22.5.2020
- Koronaviruksen huomiointi työyksikön vaarojen arvioinnissa 14.5.2020

#### **Liite 4. SELVITYSPYYNTÖ KORONAVIRUKSEN (COVID-19) VAIKUTUKSISTA**

Kansallisen valvontaelimen tehtävänä on ennalta ehkäistä huonoa kohtelua tekemällä säännöllisiä tarkastuksia. Suomeen levinneen koronaviruspandemian johdosta oikeusasiamies on toistaiseksi keskeyttänyt tarkastuskäynnit paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä.

YK:n kidutuksen vastaisen komitean alakomitea (SPT) on 25.3.2020 kansallisille valvontaelimille antamassaan ohjeistuksessa kehottanut jatkamaan ennalta ehkäisevää työtä. Tarkastuskäynnit yksiköihin eivät kuitenkaan koronaviruspandemian aikana ole niihin liittyvien



terveysriskien johdosta toivottavia. Sen sijaan SPT on edellyttänyt, että kansalliset valvontaelimet kehittävät sellaisia menettelytapoja, joilla ne voivat jatkaa työtänsä vaarantamatta omaa tai valvottavien paikkojen sekä siellä työskentelevien ja asuvien terveyttä.

Euroopan kidutuksen vastainen komitea (CPT) muistuttaa 20.3.2020 julkaistuissa periaatteissa, että vapautensa menettäneiden terveyden ja turvallisuuden suojelemiseksi tulee tehdä kaikki mahdollinen tilanteessa, jossa koronaviruksen aiheuttama pandemia on levinnyt maailmanlaajuisesti. Näillä toimenpiteillä suojataan myös henkilökunnan terveyttä ja turvallisuutta. Koronaviruksen edellyttämät suojaavat toimenpiteet eivät saa kuitenkaan johtaa vapautensa menettäneen epäinhimilliseen tai nöyryyttävään kohteluun.

Edellä olevasta johtuen oikeusasiamies on päättänyt tällä selvityspyynnöllä kerätä tietoa kansallisen valvontaelimen valvonnan alaisilta yksiköiltä. Oikeusasiamies haluaa selvittää, miten koronaviruspandemia on vaikuttanut Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimintaan sekä asukkaiden kohteluun ja olosuhteisiin. Tämä selvityspyynnö koskee Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimialueen toimintaa kokonaisuutena.

Sosiaalipalvelujen toimialuetta pyydetään toimittamaan oikeusasiamiehelle selvitys seuraavista seikoista:

**1. Poikkeusoloja koskevien viranomaisten suositusten ja ohjeiden noudattaminen laitos- ja asumisyksikössä sekä tuki- ja osaamiskeskuksessa (mm. vierailukiellot ja kotilomat)**

- Miten Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimialue palvelujen tuottajana toimii muiden viranomaisten antamien ohjeiden, suositusten tai määräysten johdosta?
- Miten Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimialue ohjeistaa koronapandemiaan liittyvien poikkeusolojen aikana työntekijöitään, yksikössä asuvia henkilöitä sekä heidän laillisia edustajiaan sekä omaisia (tartuntatautilaki 17 §)?
- Miten asukkaita ja heidän laillisia edustajiaan sekä omaisia kuullaan vierailuista ja tapaamisista päätettäessä ja miten asiakkaan yksilölliset olosuhteet (esim. palliatiivinen hoito / saattohoito) otetaan huomioon ratkaisuharkinnassa?
- Mitkä ovat henkilökohtaisten avustajien ja terapeuttien mahdollisuudet toimia ja liikkua eri yksiköissä ja mikä heidän tilanteensa on mahdollisten suojavälineiden käytön osalta?
- Asukkaiden mahdollisuudet yksikön ulkopuoliseen toimintaan, kuten päivätoimintaan ja ulkoiluun?

**2. Kommunikointimahdollisuudet, yhteydenpito ja tiedonkulku**

- Mitä tietoa asukkaille on annettu koronaviruksesta ja sen vaatimilta suojatoimenpiteiltä sekä koronaviruksesta johtuvasta rajoittamisesta ja esim. sen perusteista? Miten tieto on annettu ymmärrettävässä muodossa (suullisesti / kirjallisesti / muulla tavalla)?
- Onko tiedon antamisessa ollut ongelmia tai onko käytetty tulkkausapua tai vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä tai selkokieltä tms.?
- Miten asiakkaita on tuettu yhteydenpidossa omaisiin ja läheisiin? Onko tukea lisätty koronapandemian aikana?

### **3. Perusoikeuksista huolehtiminen ja niiden turvaaminen**

- Mitä toimintoja tai aktiviteetteja yksikössä on jouduttu vähentämään, muuttamaan tai keskeyttämään koronapandemian vuoksi?
- Onko asiakkaita jouduttu rajoittamaan koronaviruksen takia, millä tavoin ja mitä rajoittamisella on haluttu saavuttaa?
- Ovatko rajoitukset kohdistuneet yksittäisiin henkilöihin vai koskeneet kaikkia?
- Minkä lain perusteella rajoittaminen on tapahtunut?
- Onko Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimialueella jouduttu tekemään tartuntatautilain mukaisia päätöksiä vammaisen asukkaan asettamiseksi karanteeniin tai eristämiseksi koronatartunnan tai altistuksen vuoksi?
- Onko asukkaille tehty koronapandemian aikana hoidon rajausta koskevia päätöksiä (esim. elvytyskielto)?
- Miten yksiköissä on varmistettu, että yksittäisen asiakkaan hoito ja hoiva saadaan toteutettua ihmisarvoa kunnioittaen, jos käy ilmi, että laitoksessa tai asumisyksikössä esiintyy koronavirusta?
- Onko yksikössä varautumis/valmiussuunnitelmaa tms. yllättävien ja vakavien tilanteiden varalle?
- Onko resurssien puutteella (talous) ollut vaikutusta siihen, että kaikkia toimintoja ja asiakkaan oikeuksia ei ole kyetty toteuttamaan täysimääräisesti koronapandemian aikana tai ennen sitä?

### **4. Henkilökunnan riittävyys, tukeminen ja koulutus**

- Onko koronaviruksella ollut vaikutuksia henkilöstön määrään tai sen saatavuuteen ja jos on, millaisia ja miten tilanteeseen on reagoitu?
- Jos henkilöstön määrä on esimerkiksi vähentynyt, niin onko

palkattu sijaisia, tekeekö muu henkilökunta pitempiä työvuoroja/-jaksoja tai onko toimintaa supistettu ja millä tavoin?

- Onko koronapandemian vuoksi palkattu lisätyövoimaa?
- Onko henkilökunta saanut koronavirukseen liittyvää koulutusta, miltä taholta ja mitä se on sisältänyt?
- Miten henkilöstöä pyritään suojaamaan altistumiselta tai tartunnalta?
- Miten yksikössä on järjestetty siivous ja puhtaanapito ja onko sitä tekeville järjestetty erillistä koulutusta siitä, miten koronavirus tulee huomioida?

**5. Jos Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalvelujen toimialueen yksiköissä on todettu koronavirustartuntoja, niin vastatkaa seuraaviin kysymyksiin:**

- Jos karanteenia tai eristämistä on käytetty, miten ne on käytännössä toteutettu?
- Onko karanteeni- ja eristämispäätöksiin haettu muutosta?
- Millä tavoin asiakkaiden terveydentilaa seurataan, tutkitaanko kaikki oireilevat asiakkaat koronaviruksen osalta ja jos ei, niin miten tutkittavat valitaan ja kuka tekee päätöksen?
- Miten koronavirukseen sairastuneen asiakkaan terveydenhoito on järjestetty eli missä häntä hoidetaan?
- Onko karanteenissa tai eristyksessä olevalle vapautensa menettäneelle henkilölle järjestetty mahdollisuus olla päivittäin ihmiskontaktissa ja millä tavoin (keneen, missä tilanteissa, kesto).

**Liite 5. SATAKUNNAN SAIRAANHOITOPIIRIN SOSIAALIPALVELUJEN TOIMIALAN OMA KUVAUS TARKASTETUSTA YKSIKÖSTÄ**

**Kuntoutusyksikkö Kataja**

Kuntoutusyksikkö Kataja tarjoaa pitkäaikaista ja lyhytaikaista kuntouttavaa laitoshoidtoa, siihen liittyvää tutkimusta ja suunnittelua sekä kuntoutumisen tukemista kehitysvammaisille ja muille oppimisessa, ymmärtämisessä, kommunikoinnissa, toiminnan ohjauksessa, itsenäistymisessä sekä sosiaalisessa selviytymisessä tukea ja selvittelyä tarvitseville henkilöille ja heidän perheilleen. Katajan asiakkailla voi olla muun muassa kehitysvamma, autismin kirjon oireita, mielenterveyden häiriö, haastavaa käytöstä, neuropsykiatrista oireilua tai hän voi olla aikuisena vammautunut tai sairastunut.

Asiakkaat tulevat Katajaan pitkäaikaiseen kuntotutukseen, kriisi- tai kuntoutusjaksolle. Kuntoutus räätälöidään yksilöllisesti asiakkaan tarpeen mukaan. Kataja voi tarjota palveluja myös tilapäishoitoa

tarvitseville ja kiireellistä palvelua tarvitseville erityishuollon asiakkaille. Kuntoutusjakso on kolmesta kuuteen viikkoa kestävä kartoitus-, arviointi- ja suunnittelujakso, jossa moniammatillinen työryhmä laatii asiakkaalle kuntoutussuunnitelman.

Jaksolla Katajassa asiakkaalle laaditaan yksilöllinen suunnitelma tai kuntoutussuunnitelma. Katajan työryhmän tukena on moniammatillinen työryhmä, joka kokoontuu säännöllisesti sekä Toiminnallisen kuntoutuksen (Toiku) henkilökunta päivittäisessä työssä. Katajassa on 10 asiakaspaikkaa.